

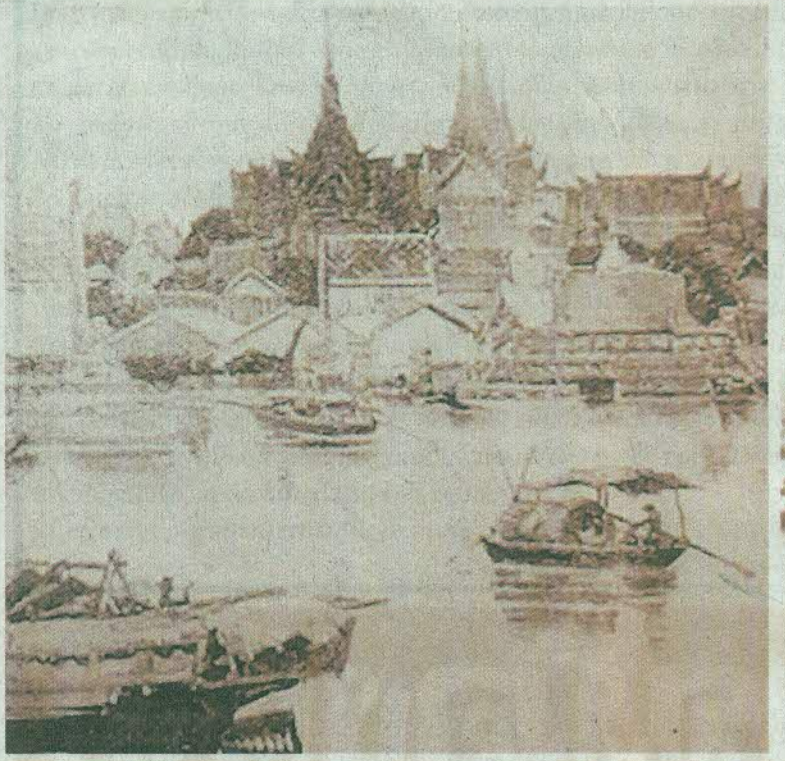
‘คลองฯ’ สำคัญ ‘คู่พระ
บันทึก’ ‘ความผูกพัน’

ล่อง'สำคัญ'คู่พระนาง'ศรี
เท็ก'ความผูกพัน'สายน้ำ

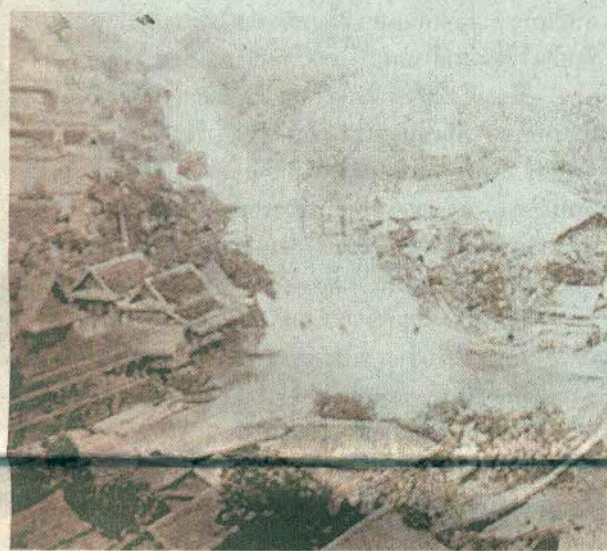
★เดลินิวส์★ วาไรตี้

วิถีไทยผูกพันกับ “สายน้ำ” มายาวนานนับแต่โบราณกาล ไม่
ว่าจะเป็น การตั้งถิ่นฐานเป็นเมือง การสร้างบ้านเรือน ในอดีต
มักจะเลือกทำเลใกล้น้ำ เพราะการคมนาคมขนส่ง การค้า ก็มักต้อง
พึ่งพิงหรือใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ นอกจากสายน้ำใหญ่ ๆ
อย่าง “แม่น้ำ” แล้ว สำหรับ “คลอง” ก็มีอยู่มาก รวมถึงในเมือง
ใหญ่อย่าง “กรุงเทพฯ”...

“คลอง” มีบทบาทความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของผู้คนใน
อดีตอย่างใกล้ชิด นอกจาก ช่วยด้านการเดินทาง การขนส่ง ให้
เป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็ว โดยที่คลองจะเชื่อมแม่น้ำสายต่าง ๆ
หรือเป็นเส้นทางลัดช่วยย่นระยะทางในแม่น้ำที่ไหลอ้อมคดเคี้ยว
ขณะเดียวกัน การขุดคลองยังมีจุดหมายเพื่อการ ส่งน้ำเข้าไร่นา

‘คลอง’ สำคัญ ‘คู่อ บ้านทึบ’ ความผูก

๘๘ ส่งต่อองค์ความรู้เอาไว้

๘๘ ส่งต่อองค์ความรู้เอาไว้ อย่างแบบยลหลายด้าน ๙๙

เพื่อการเกษตรกรรม และยังช่วย ระบายน้ำ ไม่ให้เกิดน้ำท่วมขัง ในบริเวณที่ราบลุ่ม ในยามน้ำหลาก ฝนตกหนักในฤดูฝน และอีก หลากหลายบทบาทสำคัญ ๆ ซึ่งศึกษาได้จาก “คลอง”

อาจารย์รณฤทธิ์ ธนโกเศศ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (สจล.) ให้ ความรู้พ่ายอนสัมผัส คลองประวัติศาสตร์

ในกรุงเทพฯ ว่า แม่น้ำ คูคลอง มีความ สำคัญหล่อเลี้ยงผูกพันกับวิถีไทยมานับแต่ อดีต และจากที่เคยกล่าวกันว่า กรุงเทพฯ เป็นเวนิสตะวันออก นั้น นัยความหมายก็บ่ง บอกถึงการเป็น เมืองที่มากไปด้วยคลอง ซึ่งในการขุดคลองขึ้นมาที่มีความสำคัญต่อ เมือง ยังประโยชน์เกิดขึ้นหลาย ๆ ด้าน

ไม่เพียงเฉพาะการสัญจร การขนส่ง สินค้า แม่น้ำคูคลองในอดีตยัง เป็นที่อยู่ อาศัยของพืชและสัตว์น้ำนานาชนิด และ แม่น้ำลำคลองนั้นก็บอกเล่าวิถีวัฒนธรรมที่ เกี่ยวเนื่องผูกพันกับสายน้ำ ทั้งในด้าน เกษตรกรรม การดำเนินชีวิต ซึ่งแต่ละพื้นที่ แต่ละท้องถิ่น ต่างก็มีความแตกต่างกันไป แต่กระนั้น องค์ความรู้ขนาดใหญ่ศึกษาได้ จากคูคลอง-สายน้ำ ก็มีอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ

“ในแม่น้ำ ลำคลอง สัตว์น้ำ บางชนิดยังเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพน้ำ อย่าง เช่น กระเบนเจ้าพระยา ปลาเทโพ ปลา เทพา ฯลฯ ซึ่งอาศัยอยู่ในแหล่งน้ำสะอาด ปัจจุบันอาจลดน้อยลงไป เพราะด้วยสภาพ ภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมสำคัญของแม่น้ำ ลำคลองที่เปลี่ยนไป ซึ่งหากเปรียบคลอง กับร่างกายของเรา คลองเป็นเหมือน เส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิต ซึ่งวันนี้อาจเหลือ เส้นเลือดอยู่น้อยมาก การพัฒนา อนุรักษ์ ด้วยความเข้าใจ จึงเป็นการสร้างความ ยั่งยืน ที่มีความสำคัญต่อการรักษาแม่น้ำ ลำคลอง”

อาจารย์รณฤทธิ์ ยังให้ความรู้โดยเล่าถึงลักษณะ คลอง ธรรมชาติ และ คลองขุด ว่า ถ้าดูในแผนที่ จะเห็นว่าคลอง ธรรมชาติมีความคดโค้ง ส่วนคลองขุดมักจะเป็นเส้นตรง แต่ไม่ว่า จะเป็นคลองขุด หรือคลองธรรมชาติ ก็มีความสำคัญ ทั้งการลด ระดับน้ำในช่วงน้ำหลาก และเก็บกักน้ำไว้ใช้ในยามแล้ง การรักษา

คลองแสนแสบยังคงเป็นเส้นทางสัญจร

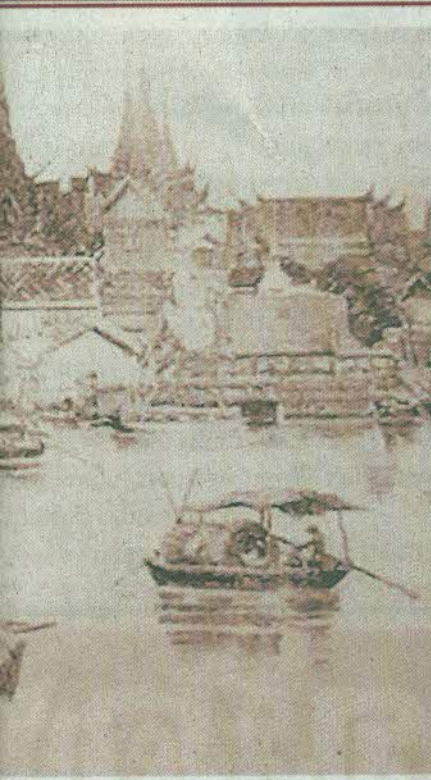
เรือโดยสารคลองแสนแสบ

อ.รณฤทธิ์ ธนโก

แม่น้ำลำคลอง รวมถึงการขุดคลองที่เกิดขึ้นนับแต่อดีต จึง ถ่ายทอด พระบาทสมเด็จพระ ภูมิปัญญา ส่งต่อองค์ความรู้เอาไว้อย่างแบบยลหลายด้าน ทั้งใน ขุดคลองทำให้เกิดเป็น ด้านวิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ ซึ่งศึกษาได้จากบ้าน คลองต่างกันไปในแต่ละ เรือนที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ต่าง ๆ “คลองโอ่งอ่าง”

ปัจจุบัน คลองเก่าแก่ ที่ยังคงใช้เป็นเส้นทางเดินทางไม่มาหา ยังเป็นคลองคูเมืองสำ กัณเหมือนครั้งอดีตก็ยังมีให้เห็น อย่างเช่น “คลองแสนแสบ” ในอดีต ชื่อ “โอ่งอ่าง” เพราะใน

คลองในพระนครในครั้งอดีต

สำคัญ 'คูพระนคร' ตามผูกพัน 'สายน้ำ'

มอญและชาวจีน บริเวณปากคลองจะมีเรือ
บรรทุกอั่ง อ่าง ล่องมาจากอยุธยา สฟบุรี
อ่างทอง สุพรรณบุรี ลัดเลาะมาตามแม่น้ำ
ท่าจีน แม่น้ำเจ้าพระยา มาค้าขายในบริเวณ
นี้เป็นประจำ บอกเล่าวิถีชีวิตในอดีต เป็น
อีกบันทึกที่ทำให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้

สำหรับ คลองธรรมชาติที่มี
เอกลักษณ์ ในมุมมอง อาจารย์รัตนฤทธิ ให้
ความสนใจกับ “คลองสามเสน” โดย
คลองแห่งนี้หากไม่สังเกตอาจมองข้ามไป
เป็นคลองที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งต่อ
มา มีการขุดแต่งเพิ่ม และอีกหนึ่งคลองที่
มีชื่อเสียงคือ “คลองพระโขนง” คลอง
สายนี้ได้รับการกล่าวขานมาโดยตลอด
ปรากฏในงานวรรณกรรม และใน
ภาพยนตร์ละครโทรทัศน์อยู่เนือง ๆ โดย
เป็นคลองที่บอกเล่าเรื่องราวของ “แม่

ทำบุญตักบาตรทางเรือที่คลองผดุงกรุงเกษม

เส้นทางสัญจร

คลองผดุงกรุงเกษม

คลองแสนแสบ

อ.รณฤทธิ์ อินโกเศศ

คลองสายนี้เป็นเส้นทางสำคัญสำหรับการสัญจร ตามประวัติคลองแสนแสบเป็นคลองที่ขุดขึ้นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เพื่อเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกง ใช้เป็นเส้นทางลัดไปยังเมืองปราจีนบุรีและเมืองฉะเชิงเทรา

“คลองบางลำพู” อีกหนึ่งคลองประวัติศาสตร์ที่บันทึกและบอกเล่าภูมิทัศน์ บรรยายากศครั้งอดีต คลองสายนี้จากประวัติเป็นส่วนหนึ่งของ **คลองรอบกรุง** ทางตอนเหนือเป็นคลองขุดที่มีความกว้างและลึกเชื่อมต่อแม่น้ำเจ้าพระยา ขุดขึ้นในสมัย

อีกหนึ่งคลองประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็น **“ภูมิปัญญาการขุดคลอง-สร้างคลอง”**

ขณะที่ **“คลองคูเมืองเดิม”** คลองที่มีมานับแต่ครั้งกรุงธนบุรี ก็มีความน่าสนใจ เช่นเดียวกับ **“คลองหลอดเหนือ - คลองหลอดใต้”** คลองที่อยู่ในเมืองและเชื่อมคลองคูเมืองชั้นที่หนึ่งและชั้นที่สองไว้ ส่วนอีก **คลองสำคัญเคียงคู่พระนคร** คือ **“คลองบางกอกน้อย - คลองบางกอกใหญ่”** คลองที่เกิดจากการขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยา ขุดขึ้นช่วงกลางสมัยอยุธยาเพื่อให้เรือสำเภาเดินทางได้โดยสะดวก ช่วยย่นระยะทาง โดยคลองนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ขึ้น **คลองในกรุงเทพฯ** ที่ฉายภาพความสำคัญของ **คลองคู่พระนคร**

ทั้งนี้ อาจารย์รณฤทธิ์ยังให้มุมมองเพิ่มอีกว่า คูคลอง ร่องสวน เคยเป็นระบบใหญ่ เป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงทุกสรรพชีวิต อีกทั้ง **“คลอง”** ยังเป็นอนุสาวรีย์ที่มีความหมายต่อความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน เป็นอาวุธสำคัญในการแก้ปัญหาเรื่องน้ำ ทั้งยังเป็นคลังความรู้ เป็นบันทึกประวัติศาสตร์ ที่ทรงคุณค่า

การ **“อนุรักษ์คลอง”** ที่เชื่อมโยงถึงธรรมชาติ **“ด้วยความเข้าใจ”** เป็นสิ่งที่สำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน...

“อย่างจริงจัง”.